ISSN 1728-8657

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая

ХАБАРШЫ
ВЕСТНИК

«Көркемөнерден білім беру» сериясы
Серия «Художественное образование»
№3 (36)

Алматы

Подпись заверяю
Ученый секретарь

Абай атындағы
Қазақ ұлттық педагогикалық
университеті

ХАБАРШЫ

«Көркемөнерден білім беру: өнер – теориясы – әдістемесі» сериясы
№3 (36), 2013

2001 ж. бастап шығады.
Шығару жиілігі – жылына 4 нөмір

Бас редактор:
п.ғ.д., проф.
Б.А. АЛЬМУХАМБЕТОВ

Бас редактордың орынбасары:
п.ғ.к., доцент **Ш.А. Ақбаева**

Редакция алқасы:
п.ғ.к., доцент **К.Е. Ибраева,**
п.ғ.к., доцент **Н.А. Михайлова,**
ө.кан., аға оқытушы **М.Э. Сұлтанова,**
п.ғ.к., аға оқытушы **А.С. Сманова,**
п.ғ.д., доц. **М.И. Жексембекова,**
п.ғ.к., доцент **Ш.А. Ақбаева,**
п.ғ.к., доцент **Н.Б. Рахметова,**
филос.ғ.к., аға оқытушы
К.С. Оразқұлова

Техникалық хатшы:
аға оқытушы **А.Т. Қожағұлов**

© Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 2013

Қазақстан Республикасының мәдениет және ақпарат министрлігінде 2009 жылы мамырдын 8-де тіркелген №10099-Ж

Басуга 25.10.2013 кол қойылды.
Пішімі 60x84 1/8. Көлемі 16 е.б.т.
Таралымы 300 дана.
Тапсырыс 256.

050010, Алматы қаласы,
Достық даңғылы, 13.
Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің «Ұлағат» баспасы

М а з м ұ н ы

С о д е р ж а н и е

Альмухамбетов Б.А. Competencies in the art and pedagogical education of the Kazakhstan…………………… 3
Долгашев К.А. К вопросу о художественном образовании в школе……………………………………….. 5
Долгашева М.В. Использование культуроведческого материала при обучении студентов-художников иностранному языку……………………………………….. 9
Асембайұлы Е. Студенттерге портрет салуды үйретудің басты мәселелері.. 12
Игнатьев Г.В. Информационные технологии в современном педагогическом процессе…………………… 15
Кириллова Е.И. Выразительность и поэтика образа в изобразительном искусстве………………………………… 19
Смирнова Н.Б. Педагогические технологии реализации научно-педагогической концепции непрерывного художественно-педагогического образования Чувашии.... 23
Чернов А.В. Линеарная динамика инструментального интонирования мелодии... 33
Жакупова А.Е. Регистры певческого голоса……………. 37
Мамбетбаев А.Н., Михайлова Н.А., Султанова М.Э. Представление о гендерном равенстве в современном искусстве…………………………………………………….. 39
Данилов А.В. Пленэрные форумы в системе художественно-педагогического образования…………… 43
Солтангазина Ж. Autodesk компаниясының тарихы мен өнімдері және бағдарламаның Ресей ТМД елдерінде заңды түрде білім беру жүйесінде қолданылатын сайттарға сілтеме... 46
Ибирайым кызы А. Окуу процессин оптималдаштырууда информациялык-коммуникациялык технологияны (ИКТ) колдонуу мүмкүнчүлүктөрү............. 50
Тургай И.В. Нарспиниана как интернациональное явление в искусстве книги…………………………………. 54
Киргизбекова С.С., Найманов Б.Т. Первые всемирные промышленные выставки и «ЭКСПО-2017» в Астане....... 57
Liu Wenbin. The Best Beauty is inside Nature Ineffably-Study on Chinese Painting Aesthetic Connotation.................. 64
Малинина А.А. Дома Ефремовых в архитектурном облике Чебоксар... 67
Малинина А.А. Историография чувашской керамики….. 72
Мұстафаев Е. Жырау – халық мектебінің ұстазы............ 76
Супатаева Э.А. Тестовый контроль в образовательном процессе вуза……………………………………………….. 78
Федорова И.В. Использование древних способов декорирования керамики…………………………………… 81
Щерблюк Л.Б. Методические советы по освоению системы работы художника над графическим произведением……………………………………………… 85
Трофимов Ю.А. Монументальная культовая пластика чувашей и дунайских болгар. К проблеме общности и художественной целостности……………………………… 88
Супатаева Э.А. О развитии кредитной системы обучения в Кыргызстане…………………………………… 92

Казахский национальный педагогический университет имени Абая

ВЕСТНИК
Серия «Художественное образование: искусство – теория – методика»
№3 (36), 2013

Выходит с 2001 года.
Периодичность – 4 номера в год

Главный редактор:
д.п.н., проф.
Б.А. АЛЬМУХАМБЕТОВ

Зам. главного редактора:
к.п.н., доцент **Ш.А. Акбаева**

Редакционная коллегия:
к.п.н., доцент **К.Е. Ибраева,**
к.п.н., доцент **Н.А. Михайлова,**
к. иск., ст. преп. **М.Э. Султанова,**
к.п.н., ст. преп. **А.С. Сманова,**
д.п.н, доцент
М.И. Джексембекова,
к.п.н., доцент **Ш.А. Акбаева,**
к.п.н., доцент **Н.Б. Рахметова,**
к.филос.н., ст. преп.
К.С. Оразкулова

Технический секретарь:
ст. преп. **А.Т. Кожагулов**

© Казахский национальный педагогический университет имени Абая, 2013

Зарегистрировано
в Министерстве культуры и информации
Республики Казахстан
8 мая 2009 г. №10099-Ж

Подписано в печать 25.10.2013.
Формат 60x84 $^{1}/_{8}$.
Объем 16 уч.-изд.л.
Тираж 300 экз. Заказ 256.

050010, г. Алматы,
пр. Достык, 13. КазНПУ им. Абая

Издательство «Ұлағат»
Казахского национального
педагогического
университета имени Абая

Токсонбаев Р.Н. Основы развития социальной педагогики в Кыргызстане…………………………………… 96
Токсонбаев Р.Н. Основы развития компетентностного подхода у студентов высшей школы в будущей профессиональной деятельности…………………………... 98
Жакшылыкова К. Оценка образовательных достижений обучающихся.. 101
Качиева А.Е. О сотрудничестве классного руководителя с родителями (из опыта работы)…………………………… 104
Ұзақов С.Ә. Бейнелеу өнері – өнер бәйтерегі.................... 107
Качиева А. К сущности работы классного руководителя (из опыта работы)…………………………………………… 108
Муратова А. Бала бакчада балдардын чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүнүн жолдору..................... 111
Токтобаев А.Т. Состояние патриотического воспитания в колледжах глазами студентов и преподавателей………. 115
Салауатов Б.С. Студенттерді көркем өнер пәндерінің оқу үрдісінде шығармашылық іс-әрекеттерге баулу........... 118
Баймяшкина Е.Ю. О формировании духовно-нравственных целостных ориентаций студенческой молодежи средствами народного искусства....................... 121
Ақбаева Ш.Ә. Бейнелеу өнері негізінде оқушыларды тәрбиелеуде ұлттық және көркемдік дүниетанымның алатын орны.. 123

Подпись ______ заверяю
Ученый секретарь ______
КРУ

воспитательного процесса, использованные индивидуальные формы и способы педагогического взаимодействия обеспечили достижения цели. Об этом свидетельствуют результаты: успеваемость к концу учебного года повысилась на 57%, участвовали в конкурсах по шахматам, футболу и занимали призовые места.

Конечно, быть хорошим классным руководителем нелегко. Но им может стать каждый учитель при условии упорной работы над собой и добросовестного, любовного отношения к порученному делу, при наличии высоких моральных качеств. Как практика показывает, в памяти школьников часто всплывают трудовые дела, увлекательные экскурсии, походы, веселые праздники, конкурсы. Не забываются задушевные беседы с классным руководителем, его дружеская поддержка в трудную минуту. Многие после окончания школы не порывают связь со своим любимым классным руководителем. Они пишут ему письма, спрашивают у него совета, делятся своими радостями, своими достижениями и успехами в труде, в личной жизни.

1. *Воспитательная система класса: теория и практика. Методические рекомендации/ Под ред. Е.Н. Степанова. – М: ТЦ Сфера, 2005. - 160 с.*
2. *Иванов А.В. Современный подход к содержанию деятельности классного руководителя и развитие его педагогической культуры. Методическое пособие. – М.: ЦГЛ, 2005. - 224с*
3. *Дереклеева Н.И., Савченко М.Ю. Справочник классного руководителя: 5-9 классы . - 4-е изд., перераб. и доп. - М: ВАКО, 2011. – 416 с.*
4. *Педагогический контроль в процессе воспитания. Методические рекомендации/ Под ред. Е.Н.Степанова. - М.: ТЦ Сфера, 2006. – 160 с.*

БАЛА БАКЧАДА БАЛДАРДЫН ЧЫГАРМАЧЫЛ ЖӨНДӨМДҮҮЛҮКТӨРҮН ӨНҮКТҮРҮҮНҮН ЖОЛДОРУ

Муратова Айнура Муратовна – *улуу окутуучу,*
И.Арабаев атындагы КМУ, педагогика институту,
мектепке чейинки билим берүү кафедрасы
Кыргыз Республикасы, Бишкек шаары

Макалада бала бакчада тарбия берүүдө балдардын жөндөмдүүлүгүн, чыгармачылык активдүүлүгүн өстүрүүнүн ар кандай багыттары айтылат. Келечектеги бала бакчанын тарбиячыларынын жөндөмдүүлүктөрүн калыптандырып, балдар менен иш алып баруусунун жолдору айтылат жана ошондой эле улуу окумуштуулардын жөндөмдүүлүк боюнча берген ой-пикирлери берилген.

Чечүүчү сөздөр: студент, бала бакча, тарбиялануучу, жүндөмдүүлүк,чыгармачылык.

В статье дана информация о развитии творческих активности и способностей студентов при изучении курса теория и методика музыкального воспитания в детском саду. Сделано акцент, что такое способ-ность и дано высказывание ученых о проблеме способности и творчество.

Ключевые слова: студент, детский сад, воспитанник, способность, творчество.

The article provides information about the development of creative activity and the ability of students in the study of the theory and methodology of the course of musical education in kindergarten. Made by the emphasis that is given the ability and the statement of the problem of the ability of scientists and tvorchechtvo.

Keywords: student, kindergarten, graduate, ability and creativity.

Оомал-төкмөлүү учурда адамдын ааламда болуп жаткан нерселерге мамилеси чыгармачыл болуусун сунуштаашат. Коомдук жашоонун бардык чөйрөсүндө чыгармачыл инсандарга болгон талап күчтүү.

Рух маселеси бүгүнкү күндө өтө олуттуу маселелердин бири болуп калууда. Ошондуктан биз ар дайым бул маселени чечүүнү бала бакчадан баштообуз керек. Маселе татаал – жашоо ар дайым өнүгүп, өсүп турат эмеспи. Жыл сайын бакчага ар түрдүү балдар келишет. Алардын кээ бири маалыматты дароо кабыл алып, окуяларга ар түрдүү маани беришет. Аларды таң калтыруу өтө кыйын маселе. Кызыкчылыктары бир түрдүү, бир айлампанын ичинде процесс жүрөт: компьютер, оюндар, Барби куурчактары, машиналардын моделдери. Кайдыгерлик тенденциясы өтө жогору. Коом активдүү адамдарга өтө муктаж болуп турат. Биздин балдардын өзүнө болгон кызыкчылыгын кантип ойготуу керек? Аларга эмгекти кантип сүйдүрүү керек? Чыгармачыл ишмердүүлүктү талап катары, ал эми искусствону жашоонун табигый зарыл бөлүгү катары кантип сездирүү керек? **Биз музыкалык – чыгармачыл өнүгүүнү маселени чечүү жолу катары карашыбыз керек**. Чыгармачылыкты тарбиялоо керек, ал бара-бара турмуштун зарыл шарты болгудай кылып берүү керек. Биздин жакындарыбыздын

башка жөндөмдөрүн жакындан таануу, аларды ачуу үчүн чыгармачылыкты өнүктүрүү керек. Чыгармачылыкты процесс катары кароо анын жыйынтыктарына кеңири шарт түзүү менен барабар. Балдардын чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүү боюнча камкордуктар – бүгүнкү күндүн эртеңки күн үчүн, илим үчүн, эртеңки күндүн социалдык жашоосу тууралуу кам көрүү, маданият үчүн кам көрүү болуп саналат. Чоң адамдардын маанилүү маселеси – баланын чыгармачыл жөндөмүн өз убагында байкап, өнүктүрүп, өз жеке индивидуалдуулугунун жетишкендиги катары сездирүү.

Гегель: **"Адам эки жолу төрөлүшү керек, биринчи жолу табигый, экинчисинде рухий"** – деп жазган.Инсандын рухий байлыгын калыптандыруусунда сулуулукка, боорукердикке болгон умтулуу жатат. Бул болсо өз кезегинде адамды өнүктүрөт. Ошондуктан бардык музыкалык – педагогикалык ишмердүүлүк адамдын тарбиясына баш ийет.

Балдардын чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүү боюнча суроолорго бир катар изилдөөлөр арналган. Аларда чыгармачыл активдүү жагы берилет жана **төрт компонент** аныкталат:

1. Жаратуучу жак;
2. аракет кылуу процесси (чыгармачыл);
3. иш-аракеттин жыйынтыгы (чыгарма);
4. жыйынтык жана контекст. Булардын чегинде иш-аракеттер жүргүзүлөт.Чыгармачыл түрдө иш алып баруу ири мааниге ээ болот жана ошондуктан мындай билгичтикти өнүктүрүү маанилүү музыкалык-педагогикалык маселе.

Чыгармачылык – бул өзүн түрдүү жактан ачып берген, түрдүү чыгармачыл-элементтер менен байланыштырган бирдиктүү бир система, ал: элестетүү, ассоциативдүүлүк, фантазия, кыялкечтик (Л.С.Выготский, Я.А. Пономарев, Д.Б. Эльконин, А.И. Леонтьев).

Бул проблеманы изилдөөнү Б.М. Теплов колго алган. "Жөндөмдүүлүк" түшүнүгүнө ал **үч белгини** камтыйт:

1. Жөндөмдүүлүк түшүнүгүнө жеке-психологиялык өзгөчөлүктөрдү киргизет жана ал бир адамды экинчисинен айырмалайт.
2. Жөндөмдүүлүк деп бардык жеке өзгөчөлүктөрдү атоого болбойт.
3."Жөндөмдүүлүк" түшүнүгү адамдын буга чейин билгичтиктерине, кондүмдөрүнө дал келбейт.

Ушундан улам жөндөмдүүлүк тубаса болот деп айтууга болбой турганын байкайбыз. Жөндөмдүүлүк конкреттүү бир ишмердүүлүктүн негизинде ишке ашат.

Бирок тубаса жаратылыштан берилген жөндөмдөр да болбой койбойт жана баланын инсан болуп калыптануусунда өз таасирин тийгизбей койбойт. Ушуга таянып балдардын чыгармачылыгын жеке өзгөчөлүк катары кароого болот, жана анын негизинде бала жөндөмдүүлүгүн өнүктүрө алат.

Азыркы мезгилде балдардын чыгармачылыгын өнүктүрүү маселелери менен Н.А. Терентьева, Л.Футлик, Г.В.Ковалева, А.Мелик-Пашаева алектенип келишет.

Ошентип, **чыгармачыл жөндөмдүүлүктөр** – бул адамдын жеке сапаттары жана жөндөмдөрү, алар билимдерин, билгичтиктерин түрдүү жагдайларда колдоно алат. Чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрдүн төмөнкүдөй **түрлөрү бар**: **көркөм чыгармачыл жөндөмдүүлүктөр, техникалык чыгармачыл жөндөмдүүлүктөр, математикалык чыгармачыл жөндөмдүүлүктөр ж.б.у.с.**

Жөндөмдүүлүк деген эмне? **Жөндөмдүүлүк деген** – бул инсандын жеке өзгөчөлүгү, ал кандайдыр бир ишмердүүлүктү ишке ашыруунун жолу, ал билимдерге, билгичтиктерге, көндүмдөргө шайкеш келбейт. Жөндөмдүүлүктү классификациялоо төмөнкүчө ишке ашат:

- музыкалык;
- линвистикалык;
- интеллектуалдык, чыгармачыл.

Музыкалык жөндөмдүүлүк – бул жалпы жөндөмдүүлүктөрдүн бир бөлүгү. Бул жеке жөндөмдүүлүктү өнүктүрүү үчүн жалпы жөндөмдүүлүктү өнүктүрүү керек деген сөз. Ошентип, эгер биз музыкалык жөндөмдү өнүктүргүбүз келсе, анда баарыдан мурда жалпы жөндөмдүүлүктү өнүктүрүүбүз керек. Бул үчүн бардыгы менен: адабият, живопись, бий, актердук чеберчилик, музыка менен алектенүү керек.

Музыкалык жөндөмдүүлүк жалпы психологиялык классификацияда бар жана атайын ийгиликтүү сабактар үчүн калыптандырылат. Бул нерсени Б.М. Теплов таасын белгилеп кеткен. Музыкалык жөндөмдөргө тиешеси бар эмгектерде Б.М. Тепловдун "Музыкалык жөндөмдүүлүктөрдүн психологиясы" деген иши өзгөчө орунду ээлейт. Анда музыкалуулуктун оригиналдуу концепциясы көрсөтүлгөн.

Теплов музыкалуулуктун башкы көрсөткүчү деп музыкага болгон кызыгууну көрсөтөт, ал эми негизгиси үндүк жана ритмикалык кыймылды, ритмди сезүүнү көрсөтөт. Мында ал эки компонентти

бөлүп көрсөтөт – перцептивдүү , мелодиялык кыймыл менен байланышат, ошондой эле репродуктивдүү(күүнү сезе билүү жөндөмдүүлүгү). Музыкалуулуктун өтө маанилүү эмес компонентине ал тембрдик, динамикалык, гармониялык комплексти камтыйт.

Б.М. Теплов **жөндөмдүүлүктөрдүн чеги жок деп эсептейт,** бирок мында жөндөмдүүлүктөр бир түз сызык менен өнүгөт деп айтуудан алыс болот.

Башка сөз менен айтканда чыгармачыл жөндөмдүүлүктөр – бул инсандын жеке – психологиялык өзгөчөлүктөрү, анын жыйынтыгы болуп жаңы нерсе, объект үчүн, коом үчүн мааниге ээ болгон өзгөчөлүктөр эсептелет.

Чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрдү өнүктүрүү – бул баланын жеке талантын, жаңы бир нерсени жаратууга умтулуусун, кругозорун кеңейтүүгө, өз таанып – билүүсүн калыптандырууга болгон аракетин табуу, коомчулукка ачып берүү.

Музыкалык жөндөмдүүлүктөр – бул жалпы жөндөмдүүлүктөрдүн бир бөлүгү, ал музыкалык ишмердүүлүктү өнүктүрөт. Ишмердүүлүк процессинде өнүгүү менен музыкалык жөндөмдүүлүктөрдү алга жылдырууга, чыгармачыл жөндөмдүкөрдү өнүктүрүүгө болот. Мунун негизинде мындай музыкалык жөндөмдүүлүктөр музыкалык – чыгармачыл жөндөмдүүлүктөр болуп эсептелет.

Балдардын чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрүн ийгиликтүү өнүктүрүүнүн негизги шарттары болуп: алгачкы физикалык өнүктүрүү, жагдайды түзүү, чыгармачыл процесстин мүнөзү, иштерди кезектештирүү, чоңдордун иш-аракеттери, жардамы, бала бакчадагы, балдар коллективиндеги атмосфера эсептелет. Балдардын чыгармачыл жөндөмдөрү театрлаштырылган ишмердүүлүктүн негизинде ишке ашат. Бул ишмердүүлүк баланын инсандыгын өнүктүрөт, адабиятка, музыкага, театрга болгон кызыгуусун арттырат, ошондой эле көндүмдөрдү оюн түрүнө айлантат, ой-жүгүртүү сезимин арттырат.

Театрлаштырылган ишмердүүлүк чыгармачыл жөндөмдүүлүктү өнүктүрүүгө өбөлгө болот. Ишмердүүлүктүн бул түрү балдардан: көңүл буруууну, тапкычтыкты, аракет кылуу жөндөмдүүлүгүн, уюштурууучулукту, белгилүү бир образга баш ийүүчүлүктү, ал образдын жашоосун сезе билүүнү талап кылат.

В.Г. Петрова мындай деп белгилейт – театрлаштырылган ишмердүүлүк бул балдардын жаратылышынын тереңинде жашайт жана чоңдордун каалоосуна көз каранды болбойт жана ага баш ийбейт.

Аракет кылууга, ишке ашырууга умтулуу, элестетүү процессинин өзүнө катылат жана театрлаштырууда гана ишке ашырылат. Театрлаштырылган оюн баланын “мен” түшүнүгүн ишке ашыруунун бир булагы. Театрлаштырылган оюндарда балдар чыгармачылыгынын түрлөрү ишке ашырылат, алар: көркөм – кептик, оюн-музыкалык, бий өнөрү, сахналык, ырдоо өнөрү.

Балдар адабий чыгармаларды көркөм чагылдырууга гана эмес, “сүрөткер” катары да өздөрүн таанытa алышат, музыкант катары спектаклди жасалгалашат, үн коштоолор менен камсыз кылышат. Ишмердүүлүктүн мындай түрлөрү жеке өзгөчөлүктөрдү ачууга жардам берет, баланын катылган талантын ачып, жөндөмдөрүн ойготот.

Ошентип, жогорудагы айтылгандарды эске ала турган болсок – балдардын музыкалык чыгармачылыгы өзүнүн жаратылышы боюнча синтетикалык ишмердүүлүк болуп саналат. Ал музыкалык ишмердүүлүктүн бардык түрүндө: ырдоодо, ритмикада, музыкалык аспаптарда ойноодо, театр ишмердүүлүгүндө ачык байкалат. Балдардын чыгармачылыгынын ийгилиги көндүмдөрдүн туруктуулугунан белгилүү бир сезимдердин, маанайдын абалынан көз каранды болот. Баланын толук кандуу чыгармачылыгы анын турмуштук тажрыйбасы, анын ичинде музыкалык-эстетикалык элестетүүлөрү ар дайым байып, өз алдынчалуулугу артуу мүмкүнчүлүгү болгон учурда ишке ашат.

Жыйынтыгында балдардын чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрүн тарбиялоо максаттуу багытталган процессте ишке ашат, анын жүрүшүндө бир катар педагогикалык маселелер максатка ылайык чечилет.

Музыкалуулук жана музыкалык жөндөм проблемасын изилдөөдө төмөнкүдөй маанилүү теоретикалык маселелерди кароо зарыл, алар: музыкалуулук белгилүү бир музыкалык жөндөмдөрдүн бөлүп жарууга мүмкүн болбогон комплекси боло алабы? Эгер бул жөндөмдүүлүктөрдүн комплекси болсо, анын компоненттери кандай болот? Тандалган гана адамдарга музыкалуулук таандык болобу? Аны кантип өлчөөгө болот? Анын өнүгүүсүнүн мыйзам ченемдүүлүктөрү кандай?

Бул маселелер көпчүлүк музыкалык проблемаларды изилдөөлөрдө талкууланып келет.

Музыкалуулукту изилдөөлөр инсандын бир катар эмоционалдык жактарына, жөндөмдүүлүктөрүнүн шайкештигинине, музыкалык ишмердүүлүктөрүнө берилет. Музыкалуулуктун маанилүүгү эстетикалык жана нравалык тарбиялоодо гана эмес, **адамдын психологиялык маданиятынын** өнүгүүсү үчүн өтө маанилүү.

калыптан пайда болот деп, чоңдордун кеңешине чыгармачылык муктаж эмес деп эсептейт.

Педагогдун бул учурдагы ролу балдарды кереги жок сырттан таасир берүүдөн сактоо жана ошону менен алардын чыгармачылыгынын өзгөчөлүгүн сактоо болуп эсептелет. Башка изилдөөчүлөр (А.В.Запорожец, Н.А. Ветлугина, Т.Г. Казакова ж.б.) балдар чыгармачылыгынын сезгичтиктерин белгилешет, ошону менен катар чоңдордун тиешелүү деңгээлде кийлигишүүсүн пайда гана алып келет деп эсептешет. Ошентип, балдардын чыгармачылыгына ар түрдүү кийлигишүү мүмкүн деп жыйынтык чыгарууга болот. Эгер бала чоңдордун жардамы менен өз жараткан нерсесин тиешелүү деңгээлде баалай алса, анда мындай кийлигишүү баланын чыгармачылыгынын өнүгүүсүнө оң таасирин гана тийгизет. Л.В.Выготский баланын чыгармачылыгынын өнүгүүсүндө эркиндик принцибин сактоо керек деп айтат. Бул болсо балдардын чыгармачылыгы милдеттүү түрдө болбоо керек дегенден кабар берет. Чыгармачылык кызыкчылыктын негизинде гана пайда болот. Балдардын чыгармачылыгы ийгиликтүү өнүгүүсү үчүн жагымдуу шарттарды түзүү керек. Жаш муундар коомдун активдүү бөлүгү катары мамлекеттин келечеги боло алат жана анын рухий байлыгын арттырат. Бирок бүгүнкү күндө жаш муун алсыз уюм болуп эсептелет, башка жагынан алып караганда өзүн көрсөтүүнү кандай гана жол менен болбосун ишке ашырууга аракет кылат. Буга байланыштуу билим берүү системасында инсандын чыгармачыл потенциалы өзгөчө актуалдуу өңүткө ээ болот.

Мына ушул бала бакчада балдардын чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүп, туура багытта иш алып баруучу студенттердин чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрү тууралуу сөз кылуу туура деп ойлойм, анткени студенттер келечекте балдар менен тыгыз байланышта эмгектенишет.

Э алгач **“чыгармачылык”** деген эмне экендигин тактап алуу керек. Чыгармачылык - бул өтө татаал процесс.Бул адамдын өтө сезимталдуулук менен ажайып нерсени сезүүсү. Ансыз бир дагы искусство ишмеринин эмгегин элестетүүгө болбойт.

Чыгармачылык – бул кайталангыстыгы, оригиналдуулугу менен айырмаланган ишмердүүлүк. Чыгармачылык ой-жүгүртүүнүн оригиналдуу жыйындысын пайда кылат, б.а. топтолгон адаттагы тажрыйбанын чегин бузуу жөндөмдүүлүгү.

Студенттин чыгармачыл жетишкендиктерин калыптандыруу проблемасы жогорку окуу жайларында келечек кесипкөйлөрдү даярдоодо өзгөчө актуалдуулукка ээ, анткени бул окуу жайларынын бүтүрүүчүлөрү калы элдин катмары менен иш алып барышат. Окутуу процесси жана чыгармачыл процессти шайкеш келтирүү менен чыгармачыл инсандарды өнүктүрүү жана табуу шарттарын түзүү жөнүндө сөз кылуу керек. Окутуу процессиндеги чыгармачылык тууралуу сөз кыла турган болсок, педагогдун жана студенттин чыгармачылыгы деп бөлүп алуу шарт.

Педагогдун чыгармачыл ишмердүүлүгү окутуунун жаңы, кызыктуу процессин жаратууда пайда болот жана программанын мазмунун өзгөртүүгө алып келет же болбосо окутуунун белгилүү болгон ыкмаларынан жаңы комбинацияларын жаратат жана студенттердин өз алдынча чыгармачылык менен аракеттенүүсүнө багытталат. Биринчи кезекте педагог студенттердин фантазиясын, стандарттык эмес ойлонуусун, элестетүүсүн өнүктүрүүсү керек. Эң башкысы - студентке болгон аяр мамиле, анын жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүгө жардам берүү. Албетте, бардык студенттерди чыгармачыл кылуу мүмкүн эмес, бирок чыгармачылыкка жакындаштырууга, үйрөтүүгө болот.

Азыркы заманбап билим берүүнүн негизги шарттары төмөнкүлөр:

1) студенттин инсандыгын өнүктүрүүдөгү ишмердүүлүктүн ролун аныктоо;

2) жалпы педагогикалык методдору илимий-изилдөөчүлүк маселелерди чечүү жолдору жана байкоо катары, сурамжылоо методу, ошондой эле педагогикалык эксперимент. Мына ошондуктан студенттерге музыкалык тарбия берүү методикасынын негизине музыкалык тарбия берүүнүн түрдүү ыкмалары колдонулат. Жалпы педагогикалык жана музыкалык билим берүүдө кабыл алынган ыкмалар колдонулат.

Музыкалык билим берүү методдору бир катар өзгөчөлүккө ээ. Алар музыкалык тарбиялоону уюштуруунун методикалык негизине студенттер тарабынан ээ болуусунан көрүнөт (ырларды жаттоо методикасы, музыканы угууну уюштуруу, музыкалык аспаптарда ойноо жөндөмдүүлүгү, музыкалык-ритмдик кыймылдар ж.б.).

Тарбиячы адистиктеги студенттерди окутуу процессин анализдөөдө чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрдүн бир катар эффективдүү формасын аныктоого болот. Алардын маңызы активдүү ишмердүүлүктү калыптандырууда жана жаңы маданий баалуулуктарды жаратууда.

Иштөө тажрыйбасы көрсөткөндөй студенттердин чыгармачылыгын өнүктүрүү боюнча сабактар эки багыт боюнча жүргүзүлөт.

1. Жалпы активдүү ой-жүгүртүү ишмердүүлүктү уюштуруу практикалык сабактарда атайын жүргүзүлөт;

2. Жекече чыгармачылыкты өз алдынча ишке ашыруу.

Жалпы активдүү ой – жүгүртүү методикасы баарыдан мурда чыгармачылыктагы таймашууну билдирет. Бул болсо студенттерге бири-бирин угуу, баарын бул процесске катыштыруу, башка студенттердин идеяларын ортого салуу мүмкүнчүлүгүн берет. Бирок жакшы адисти даярдоодо жалпы активдүү ой – жүгүртүү жетишсиз, анткени студенттин лидер болуусу керек эмеспи. Практика көрсөткөндөй, өз алдынча иштерди индивидуализациялоо – окутуу процессинин интенсивдүүлүгүн жогорулатуу, келечектеги адистердин сапатын жогорулатуунун негизги каражаттарынын бири. Студенттер предметти гана билбестен, ойлоно да, ар бир нерсеге чыгармачыл мамиле жасай билүүсү керек. Ошондуктан жекече чыгармачыл тапшырманы өз алдынча аткаруу боюнча программаларды түзүп чыгуу керек жана ал программалар студенттердин жекече мүмкүнчүлүктөрүн эске алуусу зарыл. Программаны аткаруудагы же аткара албоону баалоодогу башкы **нерсе – студенттин чыгармачыл өсүүсү болуп эсептелет.**

Педагогдун милдети – студенттин импровизациясынын бөлүгүн түзгөн чыгарамачылыгын ойготуу.

Импровизация – бул адамдын ички эркиндиги. Аны биринчи сабактардан баштап өнүктүрүү керек. Импровизация эки бөлүктөн турат: биринчиси – материалдык, экинчиси – чыгармачыл элестетүүнү кабыл алууну жана ички маданиятты түзөт, башкача айтканда адабиятты, музыканы, живописти, скульптураны, кол өнөрчүлүктү билүү.

К.С. Станиславскийдин системасы студенттин чыгармачыл потенциалын жогорулатуу маселелеринин чечилишине шайкеш келет. “Актер менен иштөө” деген китебинде К.С. Станиславский образдын үстүндө тууралуу сөз кылат. Мисалы пьесаны жатттоого киришүүдөн мурда артисттер даярдоодон өтүүсү, психологиялык, интеллектуалдык, физикалык эркиндикти, сахнада өзүн алып жүрүү этикасын үйрөнүүсү зарыл.

Биринчи этапта музыкалык чыгармалар коюлат, андан соң импровизацияга жол берилет. Бул болжолдуу этапта студенттердин аткаруусу бири-биринен айырмаланат. Алардын кээ бири музыкага тез маани берет, ал эми кээ бири баштоодон да жүрөксүйт. Бул маанилүү учур аткаруунун сапатынан көз каранды болбойт, анткени баары бир баштоо керек эмеспи.

Экинчи этапты студенттердин рухий-интеллектуалдык чөйрөсүн калыптандыруунун каражаты катары кароого болот. Бул этап көлөмдүү эмгек катары берилет жана педагогдон, студенттен интенсивдүү чыгармачыл эмгекти талап кылат. Мында башкы маселе – музыкага болгон аннотациянын жардамы менен аткаруучунун ички дүйнөсүн байытуу.

Импровизация үчүн студенттердин фантазиясын ойгото турган темаларды тандап алуу керек.

Студенттердин чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрүн тарбиялоо жана өнүктүрүү менен окутуучу өзү дагы көркөм ойлоого жетишүүсү керек жана чыгармалардан студенттердин чыгармачылыгын өстүрө турган образдарды тандай билүүсү зарыл. Студент эмнеге умтулуп жаткандыгын айкын билүүсү керек.

Импровизациялык көнүгүүлөр угуу жөндөмдүүлүгүн, кабыл алуу, тез реакция кылуу, өз алдынча ой-жүгүртүү жөндөмдүүлүгүн калыптандырат.

Импровизациянын өгөчөлүгү же спецификасы анын эч кимди кайталабай өз алдынча ой жүгүртөө билүүсү.Импровизацияны ар бир эле сабакта сунуштоого болбой турганын окутуучу жакшы билиши керек жана программа тандоодо фантазиясын, тапкычтыгын жакшы жолго салуусу зарыл.

Жыйынтыктап айтканда, окутуучу келечекте балдардын чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрүн өстүрүү боюнча иш алып бара турган кесип ээлерин – адистерди тарбиялоодо чыгармачылык менен иш алып баруусу зарыл. Ар бир ишке чыгармачыл мамиле жасабаса, жогоруда айтылгандай мыкты адис жаралбайт.

СОСТОЯНИЕ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В КОЛЛЕДЖАХ ГЛАЗАМИ СТУДЕНТОВ И ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ

А.Т. Токтобаев – *соискатель КГУ им. И.Арабаева, Киргизия*

Макалада бүгүнкү күндө актуалдуу болгон патриоттук тарбиянын азыркы учурдагы абалын талдоо менен Кыргыз – Россия билим берүү академиясындагы колледжде жана политехникалык колледжде өткөрүлгөн сурамжылоолордо окутуучулардын жана студенттердин патриоттук тарбияга болгон көз караштары көрсөтүлгөн.

Подпись ____________ заверяю